

Müberra'dın Sıbeveyhi'nin "el-Kitâb" Adlı Eserinde Hatalı Bulduğu Meselelere Genel Bir Bakış

A General Look at the Issues That Muberrid Found Faulty in Sibewayhi's Work "al-Kitâb"

Öz

Arap dilinde yazılan ve günümüze ulaşan ilk hacimli kitabın, Sıbeveyhi'nin el-Kitâb adlı eseri olduğu ifade edilir. Bu eser, sarf, nahiv ve kıraat/fonetik ilimlerini kapsamaktadır. Bununun telifinden sonra uzun zamanlar alanda yeni kitaplar kaleme alınmamış, daha çok bu eser üzerine şerh, haşiye ve türü çalışmalar yapılmıştır. Eserde ele alınan bazı meseleler üzerine Müberra'dın bir kitap yazmıştır. Müberra, "Reddü'l-Müberra'dın alâ Sıbeveyhi veya Mesâilü'l-ğalat ismini verdiği eserinde 133 meselede Sıbeveyhi'yi hatalı bulmuş ve bu meselelerde ona itiraz ederek farklı görüş belirtmiştir. Ancak şu var ki Müberra'dın söz konusu eseri günümüze ulaşmamıştır. Onun mezkûr ihtilaf ve itirazlarını ele alan eseri, İbnü'l-Vellâd'ın kaleme aldığı el-İntisâr li-Sıbeveyhi adlı çalışması vasıtasıyla bilinmiştir. İbnü'l-Vellâd bu çalışmasını, Müberra'dın itirazlarına cevap vermek ve Sıbeveyhi'yi müdafaa edip haklı olduğunu ortaya koymak için telif etmiştir. Bu çalışmada öncelikle konunun daha iyi anlaşılması için nahiv ilminin ortaya çıkışı, oluşumu, tarihi süreci ve ekolleri hakkında özet bilgi verilmiştir. Sonrasında Müberra'dın kısa biyografisine ve onun, Sıbeveyhi'nin mezkûr eserinde onu hatalı bulduğu meselelere yer verilmiştir. Gereksiz uzatmalara düşülmemesi için söz konusu meseleler özetlenerek okurun istifadesine ve bilgisine sunulmaya çalışılmıştır. Bununla kadim ulemanın alandaki çaba ve yöntemleri üzerinden derin analizlerinin bir nebze de olsa takdim edilmesi ve günümüze bir örneklik teşkil etmesi hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Müberra, Sıbeveyhi, Mesâilü'l-ğalat, İbnü'l-Vellâd.

Zeki TURGUT*

Halis DEDE**

* Diyanet İşleri Başkanlığı,
Uşak, Türkiye
e-posta: vaizzeki571632@gmail.com
ORCID: 0009-0002-0389-3302

** Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Uşak, Türkiye,
e-posta: halis.dede@usak.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2388-5406
ROR ID: ror.org/05e91y67

Makaleye her iki yazar da %50 oranında katkı sunmuştur. / Both authors contributed 50% to the article.

Gönderilme Tarihi / Received Date

02.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date

05.03.2025

Yayın Tarihi / Publication Date

21.03.2025

Atf/Citation: Turgut Z., Dede H. Müberra'dın Sıbeveyhi'nin "el-Kitâb" Adlı Eserinde Hatalı Bulduğu Meselelere Genel Bir Bakış *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 31, 193-214 doi.org/10.30767/diledeara.1594663

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme.

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review:

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support:

The author declared that this study has received no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makalelerin telif hakları dergimize ait olup CC-BY-NC-ND lisansına uygun olarak açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies

The copyright of the articles published in our journal belongs to our journal and is published as open access in accordance with CC-BY-NC-ND licenses.

tded.org.tr | 2025

Abstract

It is stated that the first extensive book written in the Arabic language and preserved to the present day is Sibawayh's work, al-Kitâb. This work encompasses the sciences of morphology (sarf), syntax (nahw), and phonetics (qirâat). After its compilation, no new books were written in the field for a long time; instead, commentaries (sharh), marginal notes (hâshiya), and similar studies were produced on this work. Regarding some of the issues addressed in al-Kitâb, al-Mubarrad also wrote a book. In his work, titled Radd al-Mubarrad alâ Sibawayh or Masâil al-Ghalat, al-Mubarrad found 133 issues in which he considered Sibawayh to be mistaken. He challenged Sibawayh's views on these matters and presented alternative opinions. However, al-Mubarrad's book has not survived to the present day. Knowledge of his objections and disputes with Sibawayh comes from Ibn al-Wallâd's work, al-İntisâr li-Sibawayh, in which he responds to al-Mubarrad's criticisms and defends Sibawayh, arguing that his views were correct. This study first provides a brief overview of the emergence, development, historical process, and schools of Arabic grammar (nahw) to ensure a better understanding of the subject. It then presents a short biography of al-Mubarrad and examines the issues in al-Kitâb where he found errors. To avoid unnecessary elaboration, these issues are summarized and made accessible to the reader.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Muberrid, Sibewayhi, Masailü'l-Shalat, Ibn al-Wellad.

Giriş

İslamiyet'in doğuşundan önce Arap dili, diğer dillerle etkileşimden uzak olarak Arabistan yarımadasında ortaya çıkmıştır. Araplar zor şartlarda yaşamalarına rağmen Bizans, İran ve diğer komşu ülkelere seyahat etmeyip çoğu zaman doğup büyüdükları yerde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla doğuştan sahip oldukları fitrat gereği Arapçayı hatasız konuşmuşlardır. Bu durum uzun bir müddet devam etmiştir (Bu konuda geniş bilgi için bk. (Versteegh, 2024). Ancak Arabistan yarımadasında İslamiyet ortaya çıkıp yayılınca fetihler başlamış, Araplarla birlikte anadili Arapça olmayan toplumlar da bu yeni dine gruplar hâlinde girmeye başlamışlardır. Râşit halifeler döneminde de devam eden bu fetihler Hz. Ömer'in (r.a) (ö. 23/644) halifeliğinde doğuda Sind ve Ceyhun nehirlerine, batıda Şâm ve Mısır'a kadar ulaşmıştır. Bunun sonucunda Araplar fethedilen yeni yerlere yerleşmiş ve böylece yabancı toplumlarla iç içe yaşamaya başlamışlardır (Tantâvî, 1995, ss. 13-14).

Bütün bu gelişmelerin neticesinde Arapların konuşma dillerinde bozulmalar ortaya çıkmıştır. İlk başta nadir olan bu bozukluklar daha sonra giderek artmıştır. Görülen o ki ilk dil hataları Hz. Peygamber döneminde görülmeye başlamıştır. Nitekim O'nun huzurunda bir adam konuşma hatası yapınca Hz. Peygamber (s.a.v): "Kardeşinizi yönlendirin! Çünkü doğrudan sapmıştır." diye buyurmuştur (el-Hâkim en-Nîsâbûrî, t.y., s. 2/477). Yine bir rivayete göre Hz. Ömer'in (r.a) valilerinden biri kendisine bir mektup göndermiş, halife Ömer (r.a) mektupta yazım hatası görünce valisine "Kâtibini kırbaçlat!" diye haber yollamıştır (İbn Cinnî, 1952, s. 2/8). Dil hataları Kur'an kıraatinde de zaman zaman görülmüştür. Nitekim halife Ömer (r.a) döneminde bir bedevî, «وَأَدَانُ مِّنْ» ayetindeki رسول kelimesinin son harfini kesra ile okuyunca halife Ömer (r.a) bedevîyi uyarılmış ve Arap dilini iyi bilenden başka kimsenin Kur'an'ı Kerîm'i okumamasını emretmiştir (İbnu'l-Enbârî, 1985, ss. 19-20). Dil hatalarına dair rivayetler hayli fazladır. Lakin burada mezkûr rivayetlerle yetinilmiştir.

Arap dilinde ortaya çıkan söz konusu hatalar ve buna benzer başka nedenler bir ilmî disiplini ortaya koyma ihtiyacını doğurmuş ve bilahare yapılan çalışmalar neticesinde nahiv ismi ile müsemma bir ilim dalı oluşmuştur. Nahiv ilminin kurucusunun kim olduğuna dair farklı rivayetler bulunsa da sahih rivayete göre bu, Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'dir (ö. 40/661). Zira bütün rivayetler Ebu'l-Esved ed-Duelî'ye (ö. 69/688) dayandırılırken bizzat Ebu'l-Esved, bunu Hz. Ali'ye (r.a) dayandırmıştır. Nitekim Ebu'l-Esved'den gelen bir rivâyete göre "Bu nahiv kaidelerini nerede buldun?" diye kendisine sorulunca o, Hz. Ali'den aldığını ifade etmiştir (İbnu'l-Enbârî, 1985, ss. 21-22).

Yabancılarla karışmanın ve dolayısıyla dilin bozulmasının en yoğun yaşandığı yer Irak-Basra olduğu için dil ve gramer çalışmaları ilk orada başlamıştır. Günümüze ulaşan en eski nahiv çalışması Sîbeveyhi'nin (ö. 180/796) *el-Kitâb*'ıdır. Bu eserde nahivden başka sarf ilmine dair ve imâle, i'lâl, idgâm, hemz gibi fonetik meseleler, kıraat ve lehçe farklılıkları, hatta bazı edebî ve belâğî anlatımlar iç içedir. Bu anlayış sonraki yüzyıllarda *el-Muktedâb* (Müberra), *el-Mufaşşal* (Zemahşerî) ve *el-Elfiyye* (İbn Mâlik) gibi eserlerde de devam ettirilmiştir (Ali, 1404, s. 2/381-382; Gündüzöz, 2004, ss. 235-263; Fırcıncı, 2016, ss. 147-166).

Nahiv ilmi, daha sonraları kendi içerisinde birtakım ekollere bölünmüştür (Ünal, 2023, s. 9). Bunlar Basra, Kûfe, Bağdat, Endülüs ve Mısır olmak üzere beş tanedir. Basra dil ekolü, Ebû'l-Esved'in öncülüğünde kurulan ilk ekoldür. Tarihi kaynaklar gösteriyor ki Kûfe ekolü şiir ve nevadir rivayetiyle meşgul olurken Basra ekolü nahiv ilminin temellerini ve kavramlarını vaz' etmeyi

üstlenmiştir. İlerleyen dönemlerde bu iki ekol arasında ciddileşen rekabet neticesinde bu ilmin bütün kuralları ve kavramları bu iki ekol aracılığıyla ortaya konulmuştur (Tantâvî, 1995, s. 995; Kocabıyık, 2022a, ss. 1120-1125).

Basra ekolüne mensup dil bilgileri nahiv ilminin meselelerini temellendirirken semâ', fasih Arapların kelamına kıyas ile ayet ve cahiliye dönemi şairlerin şiirlerini esas alırlar (Çelik & Yaşar, 2024b, s. 225). Hadis-i şerifle istişhadı pek kabul etmemişlerdir. Lügatleri mutemet olan Arapların kelamını, kıyasa tercih etmişlerdir. Ekolün temel prensiplerine aykırı bulunan ve hataya nispet edemedikleri fasih Arap ve şairlerin kelamını temel prensiplerine uygun olarak te'vîl etmektedirler (Hammûd, 2003, ss. 250-251). Ebu'l-Esved ed-Düelî, Nasr b. Âsım, Abdurrahman b. Hüzmüz, İsa b. 'Amr, Yunus, Mâzinî, İbn Ebî İshâk, Halil b. Ahmed, Sibeveyhi, Müberrid, Zeccâc ile Zeccâcî Basra ekolünün önde gelen en önemli temsilcileridir (Tantâvî, 1995, ss. 318-319; Kızıklı, 2006, ss. 145-153).

Kûfe ekolüne gelince, ekole mensup dil bilgileri, Kûfe şehrinde birçok Arap kabilelerinin varlığından dolayı şiir rivayeti ve tedvinine çok önem vermişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da büyük bir miras olan Arap şiirini kayıt altına alıp muhafaza etmişler. Kisâi (ö. 189/805) ve öğrencisi Ferrâ (ö. 207/822), ekolün genel çerçevesini çizen, esas ve kurallarını vaz' eden, bu ekolü Basra ekolünden bağımsız kılan özellikleri ortaya koyan, konularını tertip eden ekolün önemli iki dil bilgini olarak kabul edilir (Çelik & Yaşar, 2024a, s. 29). Ferrâ nahiv ve sarf konularına dair Basra ekolünün kullandığı kavramlardan ismen farklı, mefhuma delaletini daha açık gördüğü birtakım kavramlar kullanmıştır. Örneğin: Basra ekolünün kullandığı "temyîz, sıfat, cerr, nefiy" kavramları yerine Ferra, "tefsir-tebyîn, na't, hafd-izâfe ve cahd" kavramlarını kullanmıştır. Yine bu ekolün temsilcileri güvenilir şâhid ve fasih kelimeler varken Basra ekolünün sığındığı uzak te'vîl, ta'lîl ve tefsire yeltenmemişlerdir. Kullanımı yaygın olsun veya olmasın, her türlü mesmû' üzerine kıyası kabul etmişlerdir. Zira ekolde esas olan tesahüldür. Keza ekolün bilgileri bazı fiil ve isimlerin âmilsiz mansub olabileceğini ve failin hafzedilebileceğini iddia ederek birtakım nahvî prensiplere aykırı görüşler ortaya koymuşlardır. Ekolün imamı sayılan Ferra, Kûfe ekolünü Basra mektebinden ayırt eden üç karakteristik özelliğinden bahseder. Bunlar: rivayette, kıyasta ve bazı nahvî kavramlarda muhalefette yelpazeyi geniş tutmasıdır. el-Kisâi, er-Ruâsî, el-Ferra, el-Lihyânî, İbn Sa'dân, İbn Kâdim, Sa'leb ve el-Ahmer ekolün önde gelen temsilcileridir (Hammûd, 2003, ss. 253-254).

Nahiv ekollerinden biri olan Bağdat ekolü de Basra ve Kûfe mekteplerinden karma bir ekol olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu ekolün temel prensibi, sözü geçen iki mektep arasında tercih yapmaktır.

Bağdat şehri hilafetin merkezi ve İslam beldelerinin en ücra yerlerinden seyahat eden ulemanın uğrak yeri olmasından dolayı Bağdat ekolü uzun bir müddet varlığını muhafaza etmiştir (Ünal, 2020, s. 65). Ancak sonraki dönemlerde baş gösteren siyasî çalkantılar, şehirde faaliyet gösteren âlimleri zor duruma düşürmüş ve bilahare başlayan dağılma ve göç bu ekolün takriben hicrî IV. asrın ortalarından sonra yok olmasına neden olmuştur. Bu tarih, kaynaklarda sık geçen mütekaddimûn ve müteahhirûn nahivcilerinin ayırım noktasını teşkil etmiş, Niftaveyh (ö. 323/935), Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî ve İbn Dürüsteveyh mütekaddimûn diltelerinin sonuncuları, Ebû Saîd es-Sîrâfî, İbn Hâleveyh ve Ebû Ali el-Fârisî gibi dilteler de müteahhirûnun ilkleri sayılmıştır (Tantâvî, 1995, ss. 189-191). İbn Cinnî, Zemahşerî, el-Enbârî, el-Ukberî, İbn Ya'îş ve Radî el-İstirabâzi ekolün önde gelen temsilcileridir.

Endülüs ekolü de Emevîlerin hüküm sürdüğü hicrî 138-422 yılları arasında ortaya çıkmıştır. Bu ekolde yetişen dil bilginleri, bölgede yaşayan halkın Kur'an'ı okumaya ve Arap dilini muhafaza etmeye çok rağbet gösterdiklerinden kendilerine gramer ilminin kurallarını öğretmeye gayret ediyorlardı. Kelimenin tam anlamıyla ekolün ilk nahiv bilgini, doğuya seyahat edip Kisâî ve Ferrâ'nın talebeliğini yapan Cevdî b. Osman el-Mevrûrî'dir (ö. 198/814). el-Mevrûrî aynı zamanda Kûfeli bilginlerin eserlerini Endülüs'e taşıyan ve nahiv alanında eser veren ilk nahivcidir (Dayf, t.y., ss. 288-289; Kocabıyık, 2022c, s. 117).

Bu alandaki bir diğer ekol de Mısır ekolüdür. Gerçek anlamda Mısır'da nahiv ilminin meşalesini yakan ilk nahivci Vellâd b. Muhammed et-Temîmî'dir (ö. 263/877). Zebîdî, Vellâd hakkında: "Ondan (Vellâd) önce Mısır'da nahiv ve lügat ilimlerine dair pek kitap yoktu." İfadelerini kullanmıştır. Ekolün önemli bilginlerinden ve Kûfe ekolünün imamlarından el-Kisâî'nin talebesi olan Ebu'l-Hasan el-Azz onun çağdaşı idi. Dolayısıyla Mısır'da gramer çalışmaları alanının önemli iki ekolü olan Basra ve Kûfe ekollerinin iki imamı Halîl b. Ahmed ile el-Kisâî'nin aracılığıyla erken dönemde başlamıştır (Dayf, t.y., ss. 327-328; Kocabıyık, 2022b, s. 87; Abduh, 1980, ss. 249-250).

2. Müberrid'in Hayatı

İsmi Muhammed b. Yezîd el-Ezdî'dir. Hicri 210'da (m. 826) Basra'da doğmuş, 285'te (m. 900) Bağdat'ta vefat etmiştir. Küçüklüğünden itibaren dönemin Basra dil bilginlerinden Arap dilini öğrenmeye başlamıştır. Nahiv ve sarf ilimlerine olan tutkunluğundan Ebû Ali el-Cermî'den (ö. 225/840) Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb* adlı eserini okumuştur. O vefat edince Ebû Osman el-Mâzinî'nin (ö. 249) ders halkasına katılıp kendisinden *el-Kitâb*'ı okumaya devam etmiştir. Güzel tespitlerinden ötürü el-Mâzinî'nin beğenisini kazanmış ve kendisine el-Müberrid (gönülleri serinleten/rahatlatan) lakabını verilmiştir (Dayf, t.y., s. 123; Kâhyaoğlu, 2003, ss. 83-96).

Müberrid, doğduğu Basra'dan Bağdat'a geçerek orada ikamet etmiş ve orada öğrencilerle nahiv ve dil ilimlerini müzakere etmiştir. Kısa bir zamanda dönemin Kûfe ekolünün imamı sayılan Sa'leb'in görüşlerine karşı çıkmış ve aralarında birçok münazara meydana gelmiştir. Münazarada ileri sürmüş olduğu isabetli deliller ile güzel ifade ve beyanlarından dolayı Sa'leb'in birçok talebesi onun ders halkasına geçmiştir (Dayf, t.y., ss. 123-124; Şen, 2016, ss. 33-46).

Müberrid Basra ekolünün son imamı olarak kabul edilir. Çoğu nahiv ve lügat ilimleri hakkında olmak üzere birçok eser ortaya koymuştur. Bunlardan bazıları şunlardır: "*Nesebu 'Adnân ve Kahtân, mâ ittefeka lafzuhu ve ihtelefe ma'nâhu mine'l-Kur'âni'l-mecîd, el-Fâdil, el-Kâmil, el-Muktedab, el-İştikâk, Ma'âni'l-Kur'ân, et-Taşrif, el-Medhal ilâ Sîbeveyhi, Şerhu Şevâhidil-Kitâb ve İ'râbu'l-Kur'ân.*" Sîbeveyhi'nin bazı görüşlerini reddetmek üzere gençlik döneminde *er-Red alâ Sîbeveyhi* veya *Mesâilu'l-galat* ismini verdiği, Ahfeş ve diğer dil bilginlerinin mülahazalarını da barındıran bir eser yazmıştır. İbnu'l-Vellâd el-Mısırî de Müberrid'i reddetmek üzere *el-İntisâr li-Sîbeveyhi* adlı bir eser ortaya koymuştur (Dayf, t.y., s. 124).

Yukarıda ifade edildiği üzere Müberrid döneminin birçok hocasından dersler okumuştur. Cermî'den Sîbeveyhi'nin kitabını okumaya başlamış, hocasının vefatı üzerine eseri Mâzinî'den tamamlamıştır. Ebû Hâtim es-Sicistânî, et-Tevvezî, er-Riyâşî, ez-Ziyâdî, Ebû Muhalllem eş-Şeybânî gibi âlimler de istifade ettiği hocalar arasında yer almaktadır. Vefatına kadar el-Câhîz ile alakasını devam ettirmiştir (el-Müberrid, 1994, ss. 24-26; Keskin & Erkmen, 2023, ss. 286-287).

Müberrid'in öğrencilerine gelince, bunlardan en önde gelen öğrencisi, öncesinde Sa'leb'e öğrencilik yapıp daha sonra onun talebeliğine geçen Zeccâc'dır. Kendisinden birçok rivayet nakle-

den Ahfeş Ali b. Süleyman, yine ondan Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ını okuyan Ebû Bekir b. es-Serrâc, Muhammed b. Ca'fer es-Saydalânî, Ebû Bekir b. Ebi'l-Ezher, İbn Keysân, Ebu'l-Huseyn b. Abdillâh b. Süfyân gibi dil bilgileri Müberrid'in öğrencileri arasında yer almaktadır (el-Müberrid, 1994, s. 37; Durmuş, 2020, ss. 430-433).

3. Müberrid'in Sîbeveyhi'nin "el-Kitâb" Adlı Eserinde Hatalı Bulduğu Meseleler

Bir giriş mahiyetinde nahiv ilminin ortaya çıkışına ve ekollerine genel bir bakış atıldıktan sonra bu başlık altında Müberrid'in Sîbeveyhi'nin "el-Kitâb" adlı eserinde hatalı bulunduğu meseleler özetlenmeye çalışılacaktır. Kaynaklara bakıldığında Müberrid'in, "*Reddü'l-Müberrid 'alâ Sîbeveyhi* veya *Mesâilü'l-ğalat* ismini verdiği eserinde 133 meselede Sîbeveyhi'yi hatalı bulduğu görülmektedir (el-Müberrid, 1994, s. 96; Bulut, 2008, ss. 130-131; Türkmen, 2022, ss. 137-149). Ancak şu var ki Müberrid'in söz konusu eseri günümüze kadar ulaşmamıştır. Dolayısıyla bu meseleleri özetlerken İbnü'l-Vellâd'ın Müberrid'in itirazlarına cevap mahiyetinde telif etmiş olduğu *el-İntisâr li-Sîbeveyhi'* adlı eseri esas alınacaktır.

Söz konusu meseleler özetle şunlardır:

1-) Kelimenin i'râb ve binâ açısından cümle içindeki nasb, ref', cer, cezm, feth, zam, kesr ve vakf olmak üzere sekiz suretten birini alabileceği konusu. Burada Sîbeveyhi, i'râb ve binâ hareketlerini alan yerleri birbirlerine benzetmiştir. Müberrid de bunların birbirine benzetilmesinin kötü bir benzetme olduğunu söyleyerek ona itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 43).

2-) Sîbeveyhi'nin müfred bir isim tesniye formatına sokulduğunda sonuna iki harfin eklendiğini ve bunlardan birincisinin medd ve lîn harfi olup dolayısıyla i'râb harfi olduğunu ifade ettiği mesele. Müberrid, bunun i'râb harfi olması halinde i'râbın bununla sınırlı olacağı onucunu doğuracağından bu görüşün muhal olduğunu ifade etmiştir (İbn Vellâd, 1996, ss. 45-46).

3-) Sîbeveyhi'nin zarf-ı mekâna (yer bildiren zarf) müteaddi olan fiil bahsinde "وَمَثَلُ ذَهَبُ الشَّامِ؛ دَخَلْتُ النَّيْتِ" diyerek yapmış olduğu benzetmeye itiraz etmiş ve hazfin müteaddilikle bağlantılı değil, kelimenin çok kullanımıyla alakalı olduğunu ifade etmiştir (İbn Vellâd, 1996, ss. 46-48).

4-) Sîbeveyhi, fiili iki mef'ûle müteaddi olan fail konusunda harfi cerri mahzûf olduğu mef'ûle misal olarak zikrettiği Cerîr b. Abdilmesîh'in;

وَالْحَبُّ يَأْكُلُهُ فِي الْقَرْيَةِ السُّوسِ

آبَيْتُ حَبِّ الْعِرَاقِ الدَّهْرَ أَطْعَمُهُ

Irak'ın tahılına yemin ettim ki, onu yüz yıl (asla) yemeyeceğim. Oysa tahıl kolayca bulunabiliyor ve (çokluğundan dolayı) böcekler tarafından yeniyor (İbn Hişâm, t.y., s. 2/160).

Şeklindeki beytine itiraz etmiş ve bu görüşün hatalı olduğunu ifade etmiştir (İbn Vellâd, 1996, ss. 48-51).

İbnü'l-Vellâd, bu eserini oluşturma gayesini kitabının mukaddimesinde şöyle ifade etmiştir: "Bu, Ebu'l-Abbas Muhammed ibn Yezid'in Sîbeveyhi'nin hatalar yaptığını iddia ettiği konuları ele aldığımız, bunları açıkladığımız ve bunlar hakkında ortaya atılan şüpheleri çürüttüğümüz bir kitaptır. Belki bu kitabı okuyanlardan bazıları Ebu'l-Abbas'a verdiğimiz cevabı inkâr edeceklerdir ve ona verdiğimiz cevap, onun Sîbeveyhi'ye verdiği cevaptan daha kaba değildir, çünkü o, ona kendi görüşüyle ve ondan konumca daha düşük olanların görüşüyle cevap vermiştir. Ona reddiye yazmamıza rağmen, ondan faydalandığımızı kabul ediyoruz çünkü bizi sorunun yönlerine ve şüphe duyulan yerlere karşı uyarmıştır. Ancak, gerçeğin ortaya çıkması, bizim için daha uygun ve daha faydalı olacaktır." Bk. (İbn Vellâd, 1996, s. 43). İbn Vellâd hakkında geniş bilgi için bk. (Özel, 2020, ss. 604-605; Geylanı, 2022, ss. 1-13).

5-) Sîbeveyhi'nin Kâne ve grubu babında kâne'nin nakıs olmasının dışında tam bir fiil olarak da kullanılabileceğini ifade ettikten sonra misal olarak zikrettiği

إذا كان يوماً ذا كواكب أشتعا

بني أسدٍ هل تعلمون بلاءنا

Ey Benî Esed, yıldızların en çirkin olduğu bir günde (gece gibi zifri karanlığa büriündüğünde) başımıza gelen musibeti biliyor musunuz? (Sîbeveyhi, 1988, s. 1/47).

beytine itiraz ettiği mesele. Müberrid, burada “hal” olarak açıklanan اَشْتَعَا kelimesinin كان'nin haberi olduğunu söylemiştir (el-Bağdâdî, 1418, s. 8/521).

6-) Nekranın nekraya haber olabildiği konusunda, Sîbeveyhi'nin «أحد» ifadesinin ancak umum ifade eden bir kelamda istimal edilebilir, dolayısıyla olumlu bir cümlede kullanılamaz şeklindeki görüşüne itiraz ettiği mesele (İbn Vellâd, 1996, s. 53).

7-) Sîbeveyhi'nin ليس'ye benzeyen ما bahsinde, Ferezdak'ın

إذ هم قريشٌ وإذ ما مثلهم بشرٌ

فأصبخوا قد أعاد الله نعمتهم

Sonra Allah (cc) onlara nimetini iade etti, çünkü onlar Kureysliyidiler ve onlar gibi hiçbir insan yoktu (el-Müberrid, 1994, s. 4/191).

Şeklindeki beytinde haberin mansûb ve mukaddem olarak geldiğini ifade ederken Müberrid bu söyleme itiraz eder ve beyitte zaruretin olmadığını, bununla birlikte Ferezdak'ın lügatının ref' olduğunu, dolayısıyla mansûb olarak yer alan ifadenin haber olmadığını, haberin mahzuf olduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 54).

8-) Sîbeveyhi'nin zarf olup «زيدٌ ضربته» gibi muamele gören ismin bahsinde, «زيدٌ ضربتُ» gibi terkinin caiz fakat zayıf olduğunu söyledikten sonra zaruretin bulunmadığı beyitlerle ihticâc ettiği bölümde Müberrid'in buna itiraz ettiği bir meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 57).

9-) Bazen bir ismin, haberi fiil cümlesi olan isme, bazen de fiilin ma'mulu olan isme atfedildiği bahiste Müberrid'in muhalefet ettiği mesele. Müberrid burada i'rapta yeri olmayan cümlenin atfedilemeyeceğini iddia etmiştir (İbn Vellâd, 1996, ss. 59-61).

10-) İstifhâm babında Sîbeveyhi'nin «أنت زيدٌ ضربته» misalindeki Zeyd'in, ancak «زيداً ضربته» şeklinde okuyanlara göre mansûb olabileceğini aksi takdirde ref'in vacip olduğunu iddia edip Müberrid'in karşı çıktığı mesele (İbn Vellâd, 1996, s. 64).

11-) «حيث زيدٌ لقيته فأكرمته» eli «حيث زيدٌ لقيته فأكرمته» gibi misallerde «حيث ve اِذَا» edatlarından sonra Sîbeveyhi'nin, ref'in caiz olduğu görüşüne Müberrid, caiz olmadığını söyleyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 65).

12-) Sîbeveyhi, istifham üslubunda fiil gibi amel eden ismi fâiller bahsinde «فَعَلٌ» kalıbının müteaddi olduğunu söylemiş ve buna şairin;

بِسْرَاتِهِ نَدَبٌ لَهَا وَكُلُّومٌ

أَوْ مِسْحَلٌ شَنِجٌ عِضَادَةٌ سَمَّحَجٌ

Yahut (o deve) sırtında izler ve yaralar bulunan, uzun bacaklı/düzgün yapılı bir haldeki merkeple çiftleşen/ona yapışan bir yaban eşegidir (Sîbeveyhi, 1988, s. 1/112).

meçhul veya malum formunda emir fiilinin takdir edilmesinin; aynı şekilde Zeyd'in muhatap olmadığı durumlarda emir fiilini hafzederek «زيد عمرًا» gibi bir ifadenin kullanılmasının caiz olmadığı söylemine Müberrid, karşı çıkmış ve ona itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 92).

27-) “Bu bab, harften sonra takdir edilen fiil babıdır” Başlıklı konuda Sîbeveyhi'nin şairin;

وإن من خريفٍ قلن يُعدَمَا

سَقَتَهُ الرِّوَاعُدُ مِنْ صَيْفٍ

Yaz ve sonbaharda yağın yağmurlar onu suladığı için eksigi olmayacaktır (el-Aynî, 2010, s. 4/1637).

Şeklindeki beytiyle ihticac etmesine ve buradaki 'inînin anlamında olduğu ifadesine Müberrid, bunun şart edatı olduğunu söyleyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 93).

28-) Yine Sîbeveyhi'nin bir önceki meselede zikredilen başlık altında «in» hakkında

«مررتُ برجلٍ إنَّ صالحٍ وإنَّ طَالِحٍ» şeklinde bir ifadenin kullanılabileceği, dolayısıyla kelamın takdirinin «إنَّ مررتُ برجلٍ صالحٍ وإنَّ مررتُ برجلٍ طَالِحٍ» şeklinde olduğu söylemine Müberrid muhalefet etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 96).

29-) «أَمَا أنتَ منطلقًا انطلقْتُ معك» vb. ifadelerde emir ve nehiy dışındaki fiilin takdiri ile mansûb olan ismin bahsinde Müberrid'in itiraz ettiği mesele (İbn Vellâd, 1996, s. 98).

30-) Yine bir önceki meselede bahsedilen konudan bir sonraki babta Sîbeveyhi,

«مَا أنتَ وَزَيْدًا، كَيْفَ أنتَ وَزَيْدًا» ifadelerinde geçen ismin «كنت» ve «تكون» fiilleri ile mansûb olduğu söylemiştir. Müberrid ise buna itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 100).

31-) Sîbeveyhi'nin, mastarın müpteda, kendisinden sonra gelen ifadenin de haber olabileceğini ifade ettiği babta «السَّقِيَّ لَكَ، الرُّعِيَّ لَكَ» şeklinde bir ifadenin caiz olmadığı söylemine karşı Müberrid, caiz olduğunu söyleyerek itirazda bulunmuştur (İbn Vellâd, 1996, s. 101).

32-) Yine bir önceki meselede bahsedilen babta Sîbeveyhi, Arapların, «أَمْتُ فِي حَجْرٍ لَا فَيْك» şeklindeki ifadelerinde mana bakımından mansûb olmayan nekrayı müpteda konumuna sokmalarının şaz olduğunu, dolayısıyla dua anlamında olan «سَلَامٌ عَلَيْكَ» gibi olmadığı görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 102).

33-) Sîbeveyhi'nin müşebbehün bih olan mastarın mukadder bir fiille mansûb olabileceğine dair delil getirdiği şairin;

نَاجٍ طَوَاهُ الأَيْنُ مِمَّا وَجَفَا

طَيِّبِ اللَّيَالِي زُلْفًا فَرُكْنَا

سَمَاوَةَ الهِلَالِ حَتَّى أَحْقُوَقْنَا

(O deve) serilikten dolayı yorgunluğun dürdüğü/katladığı (bir hızla sahiptir) hızlıdır,

Gecelerin peyderpey katlaması/dürmesi gibi,

Hilalin üzerini, ta ki eğrilene/kavisli olana kadar (Sîbeveyhi, 1988, s. 1/359).

Şeklindeki beytine Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 103).

34-) "Mezkûr olduğu takdirde, mu'alece anlamı taşıyan mastarın ref'inin tercih edildiği bab" başlığı altında Sîbeveyhi'nin zikrettiği misallere yönelik Müberrid'in itiraz ettiği mesele (İbn Vellâd, 1996, s. 105).

35-) Sîbeveyhi'nin, «كُلُّهُمْ، جَمِيعُهُمْ، أَجْمَعِينَ، عَامَّتَهُمْ، أَنْفُسُهُمْ» ifadelerinin yalnızca sıfat konumunda olabileceği iddiasına Müberrid'in karşı çıktığı mesele (İbn Vellâd, 1996, s. 107).

36-) Sîbeveyhi'nin «ا» takısı ile marife olan isim gibi muamele gören nekra isim ve mastarlar konusunda zikrettiği misallerle birlikte «تَبَيَّنَ» ifadesini dâhil etmesine Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 108).

37-) Müberrid'in "Hâl konumunda olduğu için mansûb olan mastarlar babı" başlığı altında konuya dair zikrettiği misallerin konuya muvafık olmadığını ifade ederek Sîbeveyhi'ye tiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 109).

38-) Müberrid'in "Hal konumunda olmaları hasebiyle mansûb olarak yer alan isim ve sıfatlar babı" başlığı altında Sîbeveyhi'nin zikrettiği misallerin konuya uygunluklarında problem bulunmasa da onun misalleri tefsir etmesine yani mana tahliline karşı çıkmıştır (İbn Vellâd, 1996, s. 111).

39-) Sîbeveyhi'nin «دَارِي خَلْفَ دَارِكِ فَرَسْحًا» ifadesinde «فَرَسْحًا» kelimesinin temyîz üzere mansûb olduğu iddiasına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 113).

40-) Sîbeveyhi'nin, bütün zaman zarflarının ismiyetle bağının daha güçlü olduğu söylemine karşı Müberrid, bütün mekân zarflarının aynı mesabede olduklarını ifade ederek ona itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 114).

41-) Müberrid, «هَذَا بَابٌ مَجْرَى النَّعْتِ عَلَى الْمَنْعُوتِ» başlığı altında Sîbeveyhi'nin, şiirde ismi birleştirilerek sıfattan ayırmaları bağlamından kafiyenin de esreli olduğu görüşüne itiraz etmiş ve "esreli olma" sözünün gereksiz olduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 116).

42-) Sîbeveyhi'nin, «هَذَا بَابٌ مَا أُشْرِكَ بَيْنَ الْأَسْمَاءِ فِي الْحَرْفِ الْجَارِّ فَجَرِيًا عَلَيْهِ» başlığı altında atıfla bağlanan matufun hükümde ortak olduğu için bunun olumsuz yapılrken hem matufun, hem de matufun aleyhin üzerine olumsuzluk edatının geleceği fikrine itiraz etmiş ve sadece tek olumsuzluk edatının kullanıldığını söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 117).

43-) Bir önceki meselede bahsedilen babta Sîbeveyhi'nin «ما مررتُ بزَيْدٍ أو عمرو» mmbavec ninilaus «مررتُ بزَيْدٍ أو عمرو» şeklinde olacağı görüşüne Müberrid, bunun mana itibariyle olabileceğini, ancak lafız itibariyle söylenirse ismin zikredilmesi gerektiğini söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 118).

44-) Bu, «هَذَا بَابٌ مَجْرَى نَعْتِ الْمَعْرِفَةِ عَلَيْهَا» başlığı altında marifeye izâfe edilen ismin, kendisi gibi muzaf, «ا» takısı bulunan isim veya müphem isimlerle olmak üzere üç şeyle vasıflanabileceği iddiasına Müberrid'in itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 119)"publisher": "Müessesetü'r-Risâle", "publisher-place": "Beyrut", "title": "el-İntisâr li Sîbeveyhi 'ale'l-Müberrid", "title-short": "el-İntisâr", "author": [{"family": "İbn Vellâd", "given": "Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed"}], "collection-editor": [{"family": "Sultan", "given": "Züheyr Abdulmuhsin"}], "issued": [{"date-parts": [{"year": "1996"}]}], "locator": "119"}, "schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json" .

45-) Bir önceki meselede bahsedilen babta Sîbeveyhi'nin, «تَرَى خَلْقَهَا نَصْفًا قَنَاءً قَوِيمَةً» beytindeki «نصفًا» ifadesinin hâl olabileceği görüşüne Müberrid, bu görüşün yanlış olduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 120).

46-) Bu, «هَذَا بَابٌ مَا جَرَى مِنَ الْأَسْمَاءِ الَّتِي تَكُونُ صَفَةً مَجْرَى الْأَسْمَاءِ الَّتِي لَا تَكُونُ صَفَةً» başlığı altında dil bilgini Yûnus'un zikrettiği misali Sîbeveyhi'nin aynı misali makbul görerak kitabına almasına Müberrid'in itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 121).

47-) Sîbeveyhi, «هَذَا بَابٌ مَا جَرَى مِنَ الْأَسْمَاءِ الَّتِي هِيَ مِنَ الْأَفْعَالِ وَمَا أَشْبَهَهَا مِنَ الصِّفَاتِ الَّتِي لَيْسَتْ بِفِعْلٍ نَحْوَ الْحَسَنِ وَالْكَرِيمِ» başlığı altında Arapların «قال فلانة» şeklindeki kullanımı bağlamında bu kullanımın insan ve hayvanlarda olduğunu söylemiştir. Müberrid ise bunun cansız varlıklarda olabileceğini söyleyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 123-124).

48-) «هَذَا بَابٌ إِجْرَاءُ الصِّفَةِ فِي بَعْضِ الْمَوَاضِعِ أَحْسَنُ وَقَدْ يَسْتَوِي إِجْرَاءُ الصِّفَةِ عَلَى الْأِسْمِ وَأَنْ تَجْعَلَهُ خَبْرًا فَتَنْصِبَهُ» başlığı altında Sîbeveyhi'nin, bazı yerlerde ismin hal yapılmaktan ziyade sıfat yapılmasının daha güzel olduğu şeklindeki açıklamalarına itiraz etmiştir ki İbn Vellâd, bu meselede Müberridin görüşünün daha güzel olduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 125).

49-) «هَذَا بَابٌ مَا يَنْتَصِبُ لِأَنَّهُ خَبْرٌ مَعْرُوفٌ يَرْتَفَعُ» başlığı altında “İn fi el dar Abd Allah” örneğindeki gibi haberin car-mecrur veya zarf olarak geldiği yerlerde mübtedanın konumu ne olursa olsun merfu‘ olduğu görüşüne itiraz etmiş ve bunun bazı teferruatlarda değiştiğini ifade etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 127).

50-) Bu Müberrid'in, «هَذَا بَابٌ مِنَ الْمَعْرِفَةِ يَكُونُ الْأِسْمُ الْخَاصُّ شَائِعًا فِي الْأُمَّةِ» başlığı altında bazı cins isimlerin marife kabul edilerek işlem yapıldığı konuda itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 132).

51-) Sîbeveyhi'nin bir önceki meselede bahsedilen babta, bütün «أفعل» kalıbının nekra olduğunu, dolayısıyla bazı dil bilginlerinin gayr-ı munsarif olması nedeniyle bu kalıbın marife olduğuna dair iddialarının -çünkü nekra durumunda da gayr-ı munsariftır- muteber olmadığı görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 133).

52-) «هَذَا بَابٌ مَا يَنْتَصِبُ لِأَنَّهُ قَبِيحٌ أَنْ يُوصَفَ بِمَا بَعْدَهُ» başlığı altındaki “هذا قائم رجل” örneğinde “قائمًا” hal yapılmıştır. Müberrid bu meselenin detayına itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 134).

53-) Bu «وَأَعْلَمُ أَنَّ الْمَبْتَدَأَ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ يَكُونَ الْمَبْنِيُّ عَلَيْهِ شَيْئًا هُوَ هُوَ أَوْ يَكُونَ فِي زَمَانٍ أَوْ مَكَانٍ» başlığı altında mübtedanın, bizatihi mübteda olması hasebiyle özne olduğu (hakkında hüküm verildiği) görüşüne itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 136).

54-) Sîbeveyhi'nin «هَذَا بَابٌ مَا يَكُونُ مَحْمُولًا عَلَى إِنْ فَشَارَكَ فِيهِ الْأِسْمُ الَّذِي وَلِيَهَا وَيَكُونُ مَحْمُولًا عَلَى الْإِبْتِدَاءِ» başlığı altında: “Ancak musakkale olan «لِكِنَّ» her kelimde «إِنَّ» mesabesindedir.” Şeklindeki sözüne itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 138).

55-) Sîbeveyhi'nin, haberin beş harften sonra mansûb olduğu bölümde Halil b. Ahmed'in

«إِنْ مِنْ أَفْضَلِهِمْ كَانَ زَيْدًا» şeklinde zikrettiği misaldeki «كان»'nin mühmel olduğu, dolayısıyla bu misalin, Ferezdak'ın;

وَجِيرَانٍ لَنَا كَانُوا كِرَامٍ

فَكَيْفَ إِذَا رَأَيْتَ دِيَارَ قَوْمِي

Fakat nasıl olacak, eğer kavminin ve bizim için ikramda bulunan (cömert) komşularımızın yurtlarını görürsen? (el-Aynî, 2010, s. 2/604).

Şeklindeki beytine benzediği iddiasına Müberrid muhalefet etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 139).

56-) Sîbeveyhi'nin, «هذا باب ما لا يعمل في المعروف إلا مضمرًا» başlığı altında “نعم” filinin hem zamirde, hem de isimde amel ettiği görüşüne itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 140).

57-) Müberrid, bir önceki meselede sözü geçen babta Sîbeveyhi'nin, «أحد، أزم، كئيب، غريب، كراب وما أشبه» gibi ifadelerin olumlu bir kelimada vuku bulmayacakları, keza hâl ve müstesna konumunda yer almayacakları iddiasına itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 142).

58-) Sîbeveyhi'nin, «هذا باب لا يكون الوصف المفرد فيه إلا رفعًا» başlığı altındaki “يا” örneğinde “زيد” kelimesinin sadece merfu‘ olarak geldiği görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 143).

59-) Bu, Müttekellim «ي»'sına izâfe edilen ismin mendûb konumunda olduğu takdirde Müberrid'in ihtilaf ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 146).

60-) «ضربوا ile ضربا» gibi cemi müzekker vâv'ına veya tesniye müzekker elif'ine isnad edilen filin mendûb olduğu durumlarda uğrayacağı değişikliklere dair Sîbeveyhi'nin yapmış olduğu beyanlara karşı Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 147).

61-) Sîbeveyhi'nin «هذا باب الحروف التي يُنبئ بها المدعو» başlığı altında nida harfinin hafzedilerek “هذا” veya “رجل” kelimelerinin bu şekilde kullanılmayacağı görüşüne itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 148).

62-) Sîbeveyhi, bir önceki meselede sözü geçen babta «يا»'nın hazfinin caiz olduğunu ve buna delil olarak da şirin;

سَعْيِي وَإِشْقَائِي عَلَى بَعِيرِي

جَارِي لَا تَسْتَنْكِرِي عَذِيرِي

Ey cariye, yolculuk hazırlığımı (geçimimi sağlamak için topraklara gidişimi) küçümseme (kusurlu bulma), benim uğraşım ve şefkatim devemin üzerindedir (İbnu's-Serrâc, t.y., s. 1/361).

Beytini delil göstermiştir. Müberrid, buna ve şiirde geçen “الجارية” kelimesinin nekra olarak kullanımına itiraz etmiştir. (İbnu's-Serrâc, t.y., s. 1/161; İbn Vellâd, 1996, s. 151)

63-) «هذا باب من الاختصاص يجري على ما جرى عليه في النداء» başlığı altında Sîbeveyhi'nin münadanın merfu olacağı görüşüne Müberrid, iki yönden mansub olmasının daha iyi olduğunu söyleyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 152; Şahin & Turgut, 2023, s. 178).

64-) Bir önceki meselede bahsedilen babta Halîl b. Ahmed'in şairin şu beytinin;

صُرْمًا لَخَوْلَطَ مِنْهُ الرُّوحُ وَالْجَسَدُ

أَيَّامَ جُمُلٍ خَلِيلًا لَوْ يَخَافُ لَهَا

Dost olarak ne güzel/onurlu günlerdir, eğer yok olup gitmesinde onlar için korksaydı, ondan ötürü ruh/akul ile beden birbirine karışırdı (Sîbeveyhi, 1988, s. 2/238).

«حسبك به رجلاً، ولله دُرَّةٌ فَارِسًا» misallerinin mesabesinde olduğunu nakleden Sîbeveyhi'ye itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 154).

65-) Sîbeveyhi'nin «هذا باب ما إذا لِحَقَّتْهُ لَا نَمَّ تُعَيَّرُهُ عَنْ حَالِهِ الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا قَبْلَ أَنْ تَلْحَقَ» başlığı altında “لا مرحبا” örneğindeki gibi “ي” harfinin kelimeyi etkilemediği görüşüne Müberrid, itiraz etmiş ve bunun mümteni olmadığını söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 155).

66-) Bu, bir önceki meselede bahsedilen babta Sîbeveyhi'nin, «والرفع لا يكون في هذا الموضع لأنه ليس بجواب» diye başlayan beyanlarına dair Müberrid'in itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 157).

67-) Yine bir önceki meselede mezkûr babta Sîbeveyhi'nin, «لا غلامٌ أفضلُ منك» diyen birinin, «أى» «غلامٌ أفضلُ منك» dediği takdirde ancak nasb ile okuyabilir. Zira burada kelam temenni manasını taşıyıp «اللهم غلاما» gibi müstağni olmuştur.” gibi açıklamalarına Müberrid'in itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 158).

68-) «هذا بابٌ ما لا يكون إلا على معنى ولكن» başlığı altında sarf ettiği açıklamaların başlıkla uyuşmayıp dolayısıyla Sîbeveyhi'nin çelişkiye düştüğünü ifade eden Müberrid'in itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 161).

69-) «هذا بابٌ ما لا يكون فيه إلا وما بعده وصفاً بمنزلة مثلٍ وغير» başlığı altında itiraz ettiği mesele (İbn Vellâd, 1996, s. 166).

70-) Müberrid, «حاشا» kelimesinin harfi cer olup kendisinden sonra gelen ismi cer ettiğine ve istisna anlamı taşıdığına dair söylemlerine itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 169).

71-) «أى» babında Sîbeveyhi'nin, ismi mevsûl manası üzere «أيتها تشاء» şeklinde denilebileceği gibi «أيتها تشاء لك» tarzında da bir kullanımın söz konusu olduğu, dolayısıyla muzari filinden önce fâ (ف) nin mukadder olduğu görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 172).

72-) Sîbeveyhi'nin, «حتى» nin kullanım şekilleri ile ilgili ele aldığı «انصّل بالأول كاتصاله» başlığı altında beyanlarına Müberrid'in itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 173).

73-) Sîbeveyhi'nin, «أو» babında misal olarak zikredilen şairin şu beytinde:

كَسَرْتُ كُغُوبَهَا أَوْ تَسْتَقِيمَا

وَكُنْتُ إِذَا عَمَزْتُ قَتَاةَ قَوْمٍ

Ben bir kavmin mızrağının kabzasından tuttuğumda, o kabzayı ya kırarım ya da o düzelir/düzleşir (Sîbeveyhi, 1988, s. 3/48).

«أو» edatından sonra iptida üzere ref'in caiz olabileceği iddiası ve açıklamalarına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 175).

74-) Sîbeveyhi'nin, «إن تاتني أنا كريم» gibi fâ ve fucaiyye olan izâ'sız bir kullanımın ancak şairin mecbur olduğu durumlarda olabileceği, dolayısıyla söz konusu iki edatın kendisinden önceki kelamdan munkatı' olamayacağı iddiasına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 177).

75-) Müberrid, «هذا بابٌ يذهب فيه الجزاء من الأسماء كما ذهب في إن وكان» başlığı altında Sîbeveyhi'ye itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 177).

76-) Sîbeveyhi'nin, «هذا بابٌ إذا لزمت فيه الأسماء التي يجازى بها حروف» başlığı altında zikrettiği misalde Müberrid bu hususta muvafakat gösterse de ancak bu konuya dair şairin şu beytini;

إِنْ لَمْ يَجِدْ يَوْمًا عَلَى مَنْ يَتَكَلَّمُ

إِنَّ الْكَرِيمَ وَأَبِيكَ يَعْتَمِلُ

Kuşkusuz cömert kişi –babana ant olsun- (bir işte) çalışır, eğer bir gün (yapacak bir şey) bulamazsa o zaman kime dayanır (yük olur)? (el-Endelusî, 1404, s. 6/239).

Delil göstererek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 182).

77-) «هذا باب الحروف التي تنزل منزلة الأمر والنهي» başlığı altında Sîbeveyhi'nin, «ما تدوم» ile sual edilmediği gibi «كلما» ile de sual edilemeyeceği görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 184).

78-) Sîbeveyhi, Arapların şiirlerinde «رب»'nin cevapsız geldiğini iddia ettiği meselede Muhammed İbnu'l-Vellâd şiirden öte nesirde de böyle bir kullanımın caiz olduğunu, hatta dil bilginleri bu hususta ittifak halinde olduklarını söylemiştir. Dolayısıyla bu mesele ihtilaf meselesi olmamıştır (İbn Vellâd, 1996, s. 185).

79-) Müberrid, «هذا باب الأفعال في القسم» başlığı altında Sîbeveyhi'nin, «تَمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا آيَاتِ تَيْسَجُنَّةَ»، “*Sonra onlar, Yûsuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de mutlaka onu bir süre zindana atmayı uygun buldular* (Yûsuf, 12/35) ayetini açıklarken faili açıklamadığı için hata yaptığına dair ona itirazda bulunmuştur (İbn Vellâd, 1996, s. 186).

80-) «هذا باب تكوُّن فيه أنَّ بدلًا من شيء ليس بالأخر» başlığı altında Sîbeveyhi'nin konuya dair misal olarak zikrettiği «أَيَعِدُّكُمْ أَنْكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْكُمْ مُخْرَجُونَ» *O, öldüğünüz, toprak ve kemik hâline geldiğiniz zaman sizin tekrar mutlaka (diriltilip) çıkarılacağınızı mı vaat ediyor?* (Mu'minûn, 23/35.) ayete Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 188).

81-) Bu, «هذا باب من أبواب إن» başlıklı babta Sîbeveyhi'nin hocası Hafîl b. Ahmed'e yönelttiği soruya aldığı cevaba binaen Müberrid'in itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 192).

82-) «هذا باب من أبواب أن التي تكوُّن مع الفعل بمنزلة مصدره» başlıklı konuda Sîbeveyhi'nin şairin;

جَهَارًا وَلَمْ تَغْضَبْ لِقَتْلِ ابْنِ خَازِمٍ

أَتَغْضَبُ إِنْ أَدْنَا قَتِيْبَةَ حُرَّتَا

Kuteybe'nin kulakları alenen kesilip sallanmasına kızıyorsun da İbn Hazm'ın öldürülmesine hiç kızmıyor musun? (el-Bağdâdî, 1418, s. 9/78)

beytinde yer alan «ان»'i hocası Ahmed'e sorunca hocası da hemzenin fethasıyla değil, kesrıyla okunacağı şeklinde verdiği cevaba ve ileri sürdüğü gerekçeye Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 194).

83-) Sîbeveyhi «هذا باب ما ينصرف من الأفعال إذا سُمِّيَتْ به رجلاً» başlığı altında birine isim olarak verilen çoğul kelimeler, çoğul i'râbiyla i'râblandığını söylemiştir ki Müberrid buna itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, ss. 195-196).

84-) «هذا باب أسماء القبائل والأحياء» başlıklı altında şairin;

كَأَنَّهُمْ تَحَتَّ دَفِيْهَا دَخَارِيْجٌ

أَضَحَتْ يَنْفَرُهَا الْوِلْدَانُ مِنْ سِبَا

(Deveyle oradan geçerken) Sebe'nin çocukları, sağdan soldan yaklaşarak güvenin dışkıyı yuvarlaması gibi onu (deveyi) ürktümeye çalıştılar.

Şeklindeki beytine dayanarak «سبأ» kelimesinin munsarîf olduğu iddiasına Müberrid itiraz etmiş ve şiirin zaruret yeri olması hasebiyle delil olamayacağını söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 197).

85-) «هذا باب ما لم يقع إلا اسمًا للقبيلة» başlıklı konuda Sîbeveyhi «يهود» kelimesinin kabile ismi olduğunu söyler. Delil olarak da şu beyti zikreder:

إِذَا أَنْتَ يَوْمًا فَلْتَهَا نَمَّ تُوْنِبٌ

أُولَيْكَ أَوْى مِنْ يَهُودٍ مِدْحَةٍ

O insanlar (Ensar), Yahudilere methiyeden daha layıktırlar, eğer bir gün bunu söylersen, kınamazsın (es-Semîn el-Halebî, t.y., s. 2/74).

Ancak Müberrid, «يهود» kelimesinden hayy (kabile) anlamı murad olsa da başındaki ya zaid olacağı için aynı şekilde gayr-ı munsarf olur. Dolayısıyla söz konusu beyit delil teşkil etmez.” Diyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 198).

86-) Sîbeveyhi, «هذا بابٌ تسميتك الحروفَ بالظرفِ» başlığı altında “اين” sorusunun cevabının müzekker olduğunu söylemiştir. Müberrid de bunun müennes de geldiğini söyleyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 199).

87-) «بابٌ ما جاء معدولاً عن حده من المؤنث» başlıklı konuda Sîbeveyhi'nin, bazı kelimelerin aslından alınıp/çıkarılıp değiştirilmiş olduğu görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 201).

88-) «هذا بابٌ تغيير الأسماء المبهمة إذا صارت علامات» başlıklı bahiste Müberrid'in kısmen çelişkilerin olduğunu söyleyerek itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 202).

89-) «بابُ الظروفِ المبهمة» başlıklı konuda Sîbeveyhi «قبلُ وبعْدُ» kelimelerine benzeterek «من فوقٍ ومن من فوقٍ» şeklinde bir kullanımın caiz olduğunu söyler ve şairin şu beytini;

المَحْضُ مِنْ أَمَامِهِ وَمِنْ دُونِ

لَا يَحْمِلُ الْفَارِسَ إِلَّا الْمَلْبُونُ

O (at), önünden ve ardından saf süt ile beslenen süvariden başkasını taşımaz/yüklenmez (es-Sîrâfî, 2008, s. 4/57).

Delil olarak zikreder. Ancak Müberrid bu beytin delil olamayacağını ifade ederek itiraz etmektedir (İbn Vellâd, 1996, s. 205).

90-) «هذا بابٌ إرادة اللفظِ بالحرفِ الواحدِ» başlıklı konuda Sîbeveyhi, bir kimseye “ب” harfinin ismi verilse bunun emrinin بـ şeklinde geleceğini söylemiştir. Müberrid buna itiraz ederek karşı çıkmıştır (İbn Vellâd, 1996, s. 206).

91-) Bir önceki meselede aynı bapta ve konuda Sîbeveyhi'nin ifade ettiği açıklamalara Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 207).

92-) Sîbeveyhi'nin hikâye babında «الذي رأيتَه» ifadesi birisine isim yapıldığı takdirde cümle içinde değişikliğe uğramayacağı ve münada konumunda olamayacağı görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 208).

93-) Sîbeveyhi'nin Nispet konusunda «عدوَّة» kelimesine nispet yapılınc «حنيفة» kelimesinin nispetinde yânın hazf olduğu gibi vâvin da hazf olunacağı görüşüne Müberrid karşı çıkmıştır (İbn Vellâd, 1996, s. 209).

94-) «بابُ الإضافةِ إلى ما ذهبَتْ فأُوهُ مِنْ بَنَاتِ الحرفينِ» başlığı altında iki harfli olup izâfet yapılan ismin orta harfinin sakın bırakılmayacağını söyleyen Sîbeveyhi'ye Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 210).

95-) Cemî sığasına nispet yapılınc müfrede nispet yapılacağını söyleyen Sîbeveyhi ile aynı görüşte olan Müberrid'in bu konuda sadece Sîbeveyhi'nin zikrettiği bazı misallere itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 212).

96-) «هذا بابٌ من الإضافةِ تحذفُ منه ياءُ الإضافةِ» başlığı altında bu hazfin her yerde uygulanamayacağını, dolayısıyla buğday sahibine nispette «بَرَّازٌ» denilemeyeceğini ifade eden Sîbeveyhi'ye itiraz eden

Müberrid, Arapçasına itimat edilen herkesten bu şekil bir kullanımın görüldüğü, hatta bu kullanımın çok defa vuku bulduğundan şiir vb. delile ihtiyacı bulunmadığını söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 213).

97-) Sonunda müenneslik alâmeti bulunan isimlerin cemi sığasına çevrildiği bahiste Sîbeveyhi, erkek ismi olan «ورقاء» kelimesi «ورقاوون» şeklinde hemzesiz olarak çoğul yapılacağı görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 214).

98-) «هذا بابٌ ما يُحذفُ في التحقيرِ من بَنَاتِ الثلاثةِ من الزياداتِ» başlığı altında Müberrid, Sîbeveyhi'nin ismi tasgîre verdiği bazı örneklere itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 215).

99-) Müberrid, bir önceki meselede bahsedilen bapta Sîbeveyhi'nin, «عَطَوْدٌ» kelimesinin ismi tasgîrinde vâvın hazf olunacağı görüşüne itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 217).

100-) Keza tahkîr (tasgîr) babında Müberrid, «عُتَيْلٌ» kelimesinin tahkiriyle ilgili Sîbeveyhi'nin beyanlarına itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 219).

101-) Müberrid, «هذا بابٌ تحقيرِ ما كانَ منْ ذِي الثلاثةِ فيه زياداتانِ وتكونُ فيه بالخيارِ في حذفِ أحدهِمَا» başlıklı konuda «بروكاء» kelimesinin ismi tasgîrinin «بُرَيْكَاء» şeklinde olduğunu ve bu kelimedeki hemzenin müenneslik alâmeti olan elife benzediğini söyleyen Sîbeveyhi'nin hataya düştüğünü ifade edip itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 220).

102-) Sîbeveyhi'nin «ثلاثينَ، جدارينَ، ظريفينَ» gibi kelimelerin ismi tasgîrleriyle ilgili açıklamalarına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 223).

103) Müberrid, «هذا بابٌ ما يُحذفُ في التحقيرِ من زوائدِ بناتِ الأربعةِ» başlık altında «إبراهيمَ ve إسماعيلَ» kelimelerinin ismi tasgîrlerinin «سَمَيْعِيلَ ve سَمَيْعِيلَ» şeklinde olup bu kelimelerdeki elifin zaid olduğunu söyleyen Sîbeveyhi'nin çelişkiye düştüğünü söyleyerek itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 223).

104-) Sîbeveyhi'nin «هذا بابٌ تحقيرِ ما كانتُ فيه تاءُ التأنِيثِ» başlığı altında bir ismin tasgîri yapılırken sakin müenneslik tasının düşürülüp ta-ı marbutanın ekleneceği şeklindeki görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 225).

105-) Sîbeveyhi'nin «هذا بابٌ تحقيرِ ما حُذفَ منه ولا يُردُّ في التحقيرِ» başlıklı konuda dil bilgini Yûnus'un ifadelerini naklettikten sonra sarf ettiği beyanlarına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 226).

106-) Bu da Müberrid'in «هذا بابٌ تحقيرِ بناتِ الباءِ والواوِ اللَّائِي لَمَاتُهُنَّ بَاءٌ أَوْ وَاوٌ» başlığı altında tasgîr konusundaki itirazını içermektedir (İbn Vellâd, 1996, s. 227).

107-) Özel isim oldukları için «الثلاثةِ ve الأربعةِ» kelimelerinin tasgîr edilemeyeceğini, zaman zarflarından ancak nekra olanların tasgîr edilebileceğini iddia eden Sîbeveyhi'ye Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 229).

108-) Sîbeveyhi'nin müphem isimler tasgîr edildiği takdirde sonlarına elifin muttasıl olacağı görüşüne Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 231).

109-) Sîbeveyhi'nin lafzatullâhla (الله) ilgili yapmış olduğu farklı açıklamalara itiraz eden Müberrid, onun açıklamalarında çelişkilerin bulunduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 233).

110-) Sîbeveyhi, «بابُ التَّوْنِينِ الخفيفةِ والثقيلةِ» başlığı altında «هل تضرِبُ» ile «هل تضرِبُ» fiillerinde i'râb nûnunun hazf olunmasının gerekçesini, Arapların iki nûnun yan yana gelmesini kerih görmeleri şeklinde belirleyip bu gerekçeyi bütün nûnlara uygulamasına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 233).

1996, s. 234).

111-) «بابُ الْهُمْرِ» başlığı altında Sîbeveyhi'nin, hemzenin iki elif arasında geldiğinde tahfif için elife dönüştürüldüğü görüşüne itiraz etmiş ve bunun açık bir yanılğı olduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 237).

112-) «هذا بابٌ ذكر الاسم الذي تبين به العدة كم هي» başlıklı bahiste sayı bildiren kalıplara yönelik Müberrid'in Sîbeveyhi'ye itiraz ettiği meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 239).

113-) Sîbeveyhi, hem müfret hem de cemide kullanılabilen isimlere örnek olarak, «حلفاء، طرفاء، بُهْمِي» kelimelerini zikretmiştir. Ancak Müberrid, Asma'î'nin «طرفاء» kelimesinin müfredinin, «طَرْفَة»، «حَلْفَاء»'nun müfredinin «حَلِيفَة» şeklinde olduğunu ve avamın bu şekilde çokça kullandığını ifade ettiğini naklederek Sîbeveyhi'nin hataya düştüğünü söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 241).

114-) Sîbeveyhi, «هذا بابٌ ما لفظ به ممّا هو مُتَنَّى كما لفظ بالجمع» başlıklı konuda Halil b. Ahmed'e sorarak açıkladığı bazı sayı temyizlerinin kullanımına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 243).

115-) Müberrid, «هذا بابٌ تكسيرك ما كان من الصفاتِ عدة حروفه أربعة أَحْرَفِي» başlığı altında Sîbeveyhi'nin bazı cemi teksirlerdeki görüşüne muhalefet etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 245).

116-) «وَصْعَةٌ، صَعَةٌ، وَضَعَةٌ» misallerini zikretmiştir. Ancak bu misaller *el-Kitâb*'ın başka bir bölümünde “fâu'l-fili vâv olan filin «فَعْلَة»” kalıbında olan mastarından vav hazf olunmaz.” Şeklindeki ifadeleriyle çeliştiğini söyleyen Müberrid, bu hususta Sîbeveyhi'ye itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 247).

117-) «هذا بابٌ مصادر ما لحقته الزوائد من الفعل من بناتِ الثلاثة» başlığı altında Sîbeveyhi, «فاعل» kalıbının mastarı olan «مفاعلة» kalıbının başındaki mîm harfinin, filin evvelinden sonra ziyade olunan eliften bedel olduğu iddiasına karşı çıkan Müberrid, fiildeki elifin mastarda yer aldığını, dolayısıyla burada ivazın söz konusu olmadığını söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 249).

118-) Müberrid, «هذا بابٌ اشتقاقك لبناتِ الثلاثة التي ليست فيها زيادةٌ من لفظها» başlıklı bölümde üç harfli kelimeden “مفعلة” kalıbında türetim yapılmasında Sîbeveyhi'nin açıklamalarına itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 250).

119-) «هذا بابٌ الحروف الستة إذا كان واحدٌ منها عينًا وكانت الفاء قبلها مفتوحة» başlığı altında orta harfi belli bazı harfler olup öncesi de üstün gelen kelimenin nasıl okunacağı konusunda Sîbeveyhi'nin ileri sürdüğü açıklamalara Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 251).

120-) «هذا بابٌ ما يحذف من أواخر الأسماء في الوقف» Sîbeveyhi bu bölümde «قاضي» kelimesi üzerinde vakfın nasıl olacağıyla ilgili hocası Halîl b. Ahmed ile Yûnus'un görüşlerini naklederek Yûnus'un görüşünün daha güçlü olduğunu ifade etmektedir. Ancak Müberrid, Halîl'in görüşünün kıyasa daha uygun olduğunu söyleyerek ona itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 252)“publisher”:"Müessesetü'r-Risâle",“publisher-place”:"Beyrut",“title”:"el-İntisâr li Sîbeveyhi 'ale'l-Müberrid",“title-short”:"el-İntisâr",“author”:[{"family": "İbn Vellâd", "given": "Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed"}],“collection-editor”:[{"family": "Sultan", "given": "Züheyr Abdulmuhsin"}],“issued”:[{"date-parts": [{"year": "1996"}]}, {"locator": "252"}],“schema”:"https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"} .

121-) Sîbeveyhi'nin «بابٌ عدد ما يكون عليه الكلام» başlığı altında kelimenin üç kısmından bazılarının kullanımında diğerlerine ihtiyaç duymadıkları noktadaki açıklamalarına Müberrid itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 253).

122-) Müberrid, bir önceki meselede mezkûr babta «أنتَ أَفْضَلُ مَنْ زِيدَ» diyen biri, muhatabın bazı erkeklerden daha faziletli olduğu anlamını kastettiğinden kelimada geçen «مَنْ» edatının teb'îz için olduğunu ve bu anlamı ifade etmek için kelimada yer aldığını ifade eden Sîbeveyhi'ye itiraz etmekte ve bu hususta hata ettiğini söylemektedir (İbn Vellâd, 1996, s. 256).

123-) «بَابُ مَا لِحَقَّتْهُ الرِّوَايَةُ مِنْ بَنَاتِ الثَّلَاثَةِ مِنْ غَيْرِ الْفِعْلِ» başlığı altında Sîbeveyhi, bu konuya dair isimlerden «مَفْعَلٌ» kalıbına uygun birkaç misal zikrettikten sonra bu kalıbın Arap kelimada çok bulunmadığını ve sıfat yani müştak olarak bu kalıpta bir ismin var olmadığını iddia etmiştir. Müberrid ise buna itiraz etmiş ve bu kalıbın çekimli fiillerden türeyen müştaklarda en çok bulunan kalıplardan olduğunu ifade etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 258).

124-) Bir önceki meselenin aynı babında Sîbeveyhi'nin, isimlerde «مَفْعَلَةٌ» kalıbının olabileceği, ancak «مَفْعَلٌ» sığasının mevcut olmadığı söylemine itiraz eden Müberrid, şiirde «مَالِكٌ» kelimesinin yer aldığını ifade etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 258).

125-) Sîbeveyhi, «بَابُ مَا لِحَقَّتْهُ الرِّوَايَةُ مِنْ بَنَاتِ الأَرْبَعَةِ» başlıklı konuda «عَشَوْرُونَ» kelimesinin dört harfli olup sondaki nûnun asıl olduğunu söylemiştir. Müberrid de şairin:

حَوَامِي الكِرَاعِ المُوَيْدَاتِ العَشَاوِرِ

حَدَاهَا مِنَ الصَّيْدَاءِ تَعْلًا طِرَافِهَا

Ayak kemikleri, etekleri kayalık olan çakıl yerden/düzlükten (gidip gelmekle) o (yaban eşeğine) sert ve kalınlaşmış bir nal giydirmiştir (el-Himyerî, 1999, s. 7/4555).

Beytini delil göstererek nûnun zâid olduğunu, şayet asıl olsaydı şair «إلا العشان» şeklinde kullanması gerektiğini ifade ederek ona itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 259).

126-) Sîbeveyhi'nin «هَذَا بَابٌ عِلَلٌ مَا تَلَحُّقُهُ الرِّوَايَةُ» başlığı altında «عنكبوت» kelimesinin ta'sının, cemi yapılırken düşme sebebini zait olmasından dolayı olduğu görüşüne itiraz etmiş ve bunun beş harfli olmasından ötürü olduğunu söylemiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 260).

127-) Bu, «هَذَا بَابٌ مَا كَانَتْ الوَاوُ فِيهِ أَوَّلًا وَكَانَتْ فَاءً» başlıklı konuda Sîbeveyhi'nin hocası Halîl'e yönelttiği soruya aldığı cevap üzerine Müberrid'in itiraz ettiği bir meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 262).

128-) Sîbeveyhi, «هَذَا بَابٌ مَا يَلْزَمُهُ التَّاءُ مِنْ هَذِهِ الوَاوَاتِ» başlığı altında “ت” harfinden dönüşen/çevrilen “ياتعد” gibi illet harflerinin, onun gibi sakın olacağı konusunda verdiği “ياتعد” örneğinin “قال” gibi olduğu görüşüne itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 263).

129-) Müberrid, «هَذَا بَابٌ مَا بُنِيَ مِنَ المَعْتَلِّ وَمُ يَجِيءُ فِي الكَلَامِ إِلا نَظِيرَهُ مِنْ غَيْرِ المَعْتَلِّ» başlıklı konuda illetli harflerin فعلان kalıbına konulurken gösterdiği değişiklikler konusunda Sîbeveyhi'ye itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, s. 264).

130-) Bu, Müberrid'in bir önceki meselede aynı babta Sîbeveyhi'nin, فعلان kalıbında gelen bazı örneklerin فعلان kalıbına sokularak kullanılacağı görüşüne itiraz ettiği bir başka meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 266).

131-) Müberrid, «بَابُ الإِدْغَامِ فِي الحُرُوفِ المُنْتَقَرَةِ» başlığıyla başlayan mevzuda birbirine yakın harflerin idğam yapılacağı ve lin harflerinin, lin olmayan sahih harflerle idğam yapılamayacağını ifade eden Sîbeveyhi'ye itiraz etmiştir (İbn Vellâd, 1996, ss. 267-268).

132-) Bu, Sîbeveyhi'nin bir önceki meselede aynı bölümde “هـ” harfinin “ح” harfine idğam olabileceği görüşüne Müberrid'in itiraz ettiği bir meseledir (İbn Vellâd, 1996, s. 268).

133-) Sîbeveyhi, «هَذَا بَابٌ مَا كَانَ شَأْنًا مِمَّا حَقَّقُوا عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ» başlığı altında “يَسْتَطِيعُ” fiilinin “س”inin “طاع” fiilinin ayne’l-fiili sakin kılınmasından dolayı üzerine ivaz olarak eklendiğini ifade etmiştir. Müberrid ise bu görüşe itiraz ve bunun yanlış olduğunu söylemiştir (Bu maddeler ve itirazlar hakkında geniş bilgi için bk.Bernards, 1997; er-Rafû‘, 2023; İbn Vellâd, 1996, s. 270)”publisher”:"E.J. Brill", "publisher-place": "New York", "title": "Changing Traditions: Al-Mubarrad's Refutation of Sîbawayh and the Subsequent Reception of the Kitâb", "author": [{"family": "Bernards", "given": "Monique"}], "editor": [{"family": "Muraoka", "given": "T."}, {"family": "Versteegh", "given": "C.H.M."}], "issued": {"date-parts": [{"1997"}]}, {"id": "986", "uris": ["http://zotero.org/users/15239504/items/K4DEHLA7"]}, "itemData": {"id": "986", "type": "article-journal", "container-title": "Mecelleu'l-Ulûmi'l-Arabiyye", "ISSN": "1658-4198", "page": "13-102", "title": "İ-tirâdâtü'l-Müberrid 'alâ Sîbeveyhi'l-letî lem tüzker fî kitâbi'l-İntisâr libni Vellâd: cem'an ve dirâse", "volume": "69", "author": [{"family": "Rafû'", "given": "Âtif Tâlib Abdusselâm", "non-dropping-particle": "er-"}], "issued": {"date-parts": [{"2023"}]}, {"id": "786", "uris": ["http://zotero.org/users/15239504/items/3MIG87EY"]}, "itemData": {"id": "786", "type": "book", "edition": "1", "event-place": "Beyrut", "publisher": "Müessesetü'r-Risâle", "publisher-place": "Beyrut", "title": "el-İntisâr li Sîbeveyhi 'ale'l-Müberrid", "title-short": "el-İntisâr", "author": [{"family": "İbn Vellâd", "given": "Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed"}], "collection-editor": [{"family": "Sultan", "given": "ZüheyrAbdulmuhsin"}], "issued": {"date-parts": [{"1996"}]}, "locator": "270", "schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json" } .

Değerlendirme

Bu çalışmada, tercih edilen rivayete göre Zilhicce'nin 210'unda Basra şehrinde dünyaya gelen Müberrid'in, Sîbeveyhi'ye ait “*el-Kitâb*” adlı eserinde onu hatalı bulduğu meseleler ele alınmıştır. Meselelere dair kaynak olarak esas alınan İbnü'l-Vellâd'ın “*el-İntisâr li-Sîbeveyhi*” adlı eserine bakıldığında Müberrid'in 133 meselede Sîbeveyhi'yi hatalı bulduğu anlaşılmıştır. Bu meselelerin tümü burada ele alınmış ve özet olarak aktarılmıştır. Bununla konuların neler olduğu, o dönemdeki görüşlerin nasıl şekillendiği, ulemanın herhangi bir mesele karşısında tavrının nasıl olduğu gösterilmesi ve çalışmanın da fazla uzamaması için kısaca aktarılmıştır.

Keza itiraz konusu meselelere bakıldığında bunların i'râb, tesniye, iki mef'ule geçen fiil, iş-tigal, istifham ve bedel gibi nahiv ilmine; bazı müştak kelimelerin vezinleri gibi sarf ilmine dair meseleler ile rivayet ve istişhâda dair meselelerin olduğu gözlemlenmiştir.

İbn Vellâd, Müberrid'in eleştirilerine yanıt verirken dilbilimsel yöntemleri titizlikle uygulamış, semâ' ve kıyâs ilkelerine başvurmuştur. Ayrıca, dil bilginlerinin icmâna dikkat çekerek kendi görüşlerini de sunmaktan çekinmemiştir. Özellikle Müberrid'in, Sîbeveyhi'ye ait olmayan bazı görüşleri ona atfederek eleştiriler yönelttiğini belirtmiş ve bu yanlış anlamalara karşı çıkmıştır. Bununla birlikte, tarafsız bir tutum sergileyerek Müberrid'in bazı eleştirilerinde haklı olabileceğini de kabul etmiştir. Bu yaklaşımı, İbn Vellâd'ın gramer tartışmalarında objektif ve bilimsel bir yol izlediğini göstermektedir.

Sonuç

İslamiyet'ten önce ve onun ilk dönemlerinde Arabistan yarımadasında yaşayanlar, dil selikaları gereği hatasız konuşmuşlardır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) başta olmak üzere dört halife döneminde gerçekleşen fetihler dolayısıyla İslamiyet'in yayılıp Arapların yabancılarla karışması neticesinde halk arasında konuşma hataları yaygınlaşınca birtakım dil kuralları ortaya koyma

ihtiyacı duyulmuştur. Böylece dönemin dil bilgileri bu yönde birtakım çalışmalara girişmiş ve bilahare nahiv adıyla müsemma bir ilim dalı ortaya çıkmıştır.

Bu ilmin kurucusu hakkında farklı rivayetler olmakla birlikte genel olarak açıklamalar, Ebu'l-Esved ed-Düelî üzerinde yoğunlaşmış ve onun bu ilmin kurucusu olduğu kabul edilmiştir. Bu alanda yazılan ve günümüze ulaşan ilk eserin de Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ı olduğu kabul edilmiştir.

Nahiv ilminin ortaya çıkışından günümüze kadar dil bilimciler bu alanda metinlerden şerhlere, ta'likatlardan reddiyelere kadar birçok çalışma ortaya koymuşlardır. Zaman zaman aynı dil mektebine mensup dil bilimciler dahi birbirlerine reddiyeler yazıp kendi aralarında münazaralarda bulunmuşlardır.

Basra dil mektebinin Sîbeveyhi'den sonra ikinci otoritesi olan Müberrid, bahsedilen dil bilimcilerden biridir. Nitekim O, Arap grameri ve edebiyatıyla ilgili özgün görüşler ortaya koymuş, çoğu dil ve edebiyata dair olmak üzere birçok kitap ve risale kaleme almıştır.

Bizzat bu çalışmanın alanına girmeyen, ancak çalışmaya katkısına binaen İbn Vellâd'ın eserini incelenirken varılan sonuçların burada zikredilmesinde fayda mülâhaza edilmiştir.

İbn Vellâd, Müberrid'in eleştirilerine cevap verirken, gramer kaidelerine riayet etmiş, semâ' ve kıyâsa başvurmuş, dil bilimcilerinin icmâna temas etmiş ve zaman zaman kendi görüşlerine yer vermiştir. Yine müellif Müberrid'in, Sîbeveyhi'ye ait olmayan birtakım görüşlerle kendisine itiraz ettiğini ifade etmiştir. Zaman zaman Müberrid'i itirazlarında haklı gördüğü de tespit edilmiştir.

İbn Vellâd, Müberrid'in itirazlarına cevap verirken (أَوْلى، جَيِّدٌ، أَقْوَى، أجاز) gibi tercihe delâlet eden kavramlar kullandığı gibi (لَمْ يَجْزُ شَأْنٌ، محالٌ، ضعيفٌ، قبيحٌ) gibi red ifadeleri de kullanmıştır.

Extended Abstract

In this study, first of all, a summary of the emergence, formation, historical process and schools of grammar science is given for a better understanding and comprehension of the subject. Then, a short biography of Mubarrid and the issues in which he found Sibawayhi wrong in the above-mentioned work are given. In order not to fall into unnecessary extensions, the issues in question are summarized and presented for the benefit and information of the reader. With this, it is aimed to present the deep analyses of the ancient scholars based on their efforts and methods in the field and to set an example for today. From the emergence of grammar to the present day, linguists have produced many studies in this field, from texts to commentaries, from ta'likats to refutations. From time to time, linguists from the same language school wrote refutations to each other and debated among themselves. Muberrid, the second authority of the Basra language school after Sibawayhi, is one of the linguists mentioned. In fact, he put forward original views on Arabic grammar and literature, and wrote many books and treatises, most of which are on language and literature. The first large-volume book written in Arabic that has survived to the present day is Sibawayhi's work called al-Kitâb. This work covers the sciences of grammar, grammar and recitation/phonetics. After its publication, no new books were written in the field for a long time, but rather commentary, annotation, talik, galat and reddiye studies were conducted on this work. Muberrid also wrote a book on some of the issues discussed in the work. Muberrid found Sibawayhi wrong in 133 issues in his work, which he called "Reddül-Müberrid 'alâ Sibawayhi or Masailül-ġalat", and objected to him on these issues and expressed a different opinion. However, the work in question by Mu-

berrid has not survived to the present day. His work, which deals with the above-mentioned disagreements and objections, became known through the work called el-İntisar li-Sibawayhi written by Ibn al-Wallad. Ibn al-Wallad wrote this work to respond to Mubard's objections and to defend Sibawayhi and show that he was right. All of the issues in question have been discussed here and summarized. With this, it is aimed to show what the issues were, how the views were shaped at that time, what the attitude of the ulema was towards any issue and to prevent the study from being too long. Likewise, when we look at the issues in question, it is observed that they are issues related to grammar such as i'rab, tasniye, the verb passing into two mef'ul, istigal, istifham and bedel; issues related to the science of pronunciation such as the meters of some derivative words and issues related to narration and istishhad. It was considered beneficial to mention here the conclusions reached while examining Ibn Vellâd's work, which is not within the scope of this study itself, but based on its contribution to the study. When the work in question by Ibn Vellâd, whose book was taken as a basis during the preparation process of the study, was examined, it was seen that the author did not only mention Muberrid's objections, but also responded to his objections. While responding to Muberrid's criticisms, Ibn Vellâd complied with grammatical rules, resorted to sama' and qiyas, touched upon the consensus of linguists and occasionally included his own views. Again, the author stated that Muberrid objected to him with some views that did not belong to Sibawayhi. It was also determined that he sometimes found Muberrid right in his objections. While responding to Muberrid's objections, Ibn Vellad used concepts that indicate a preference, such as (لَمْ يَجْزُ شَاءٌ، محالٌ، ضعيفٌ، قبيحٌ) as well as expressions of rejection, such as (أَوْى، جيّدٌ، أفوى، أجاز).

Kaynakça

- Abduh, er-R. (1980). *Durûsun fî'l-mezâhibi'n-nahviyye*. Dârû'n-Nehdati'l-Arabiyye.
- Ali, E.-M. (1404). *Havle'l-müşkilâti'l-menheciiyye fî mü'ellefâti'n-naḥvi't-ta'limî*. Buḥûsu Külliyyeti'l-luġati'l-Arabiyye.
- Bernards, M. (1997). *Changing Traditions: Al-Mubarrad's Refutation of Sibawayh and the Subsequent Reception of the Kitâb* (T. Muraoka & C. H. M. Versteegh, Ed.). E.J. Brill.
- Bulut, A. (2008). Sibeveyh'in Hayatı ve el-Kitâb'a Yönelik Bazı Eleştiriler. *Doġu Araştırmaları: Doġu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1, Article 1. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=132821250&MakaleAdi2=sibeveyh>
- Çelik, C., & Yaşar, H. (2024a). Kırâatlere Yaklaşımları Bakımından Basra ve Kûfe Nahiv Ekollerinin Mukayesesi. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 7(1), 27-33. <https://doi.org/10.59372/turajas.1480774>
- Çelik, C., & Yaşar, H. (2024b). Kûfe ve Basra Nahiv Ekollerinin Sahih Kırâatleri Deġerlendirme Yöntemleri. *Yakın Doġu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 208-231. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2024.10.1.08>
- Dayf, Ş. (t.y.). *El-Medârisu'n-nahviyye* (7. bs). Daru'l-Ma'ârif.
- Durmuş, İ. (2020). Müberred. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 31, ss. 430-433). TDV Yayınları.
- el-Aynî, B. M. b. A. (2010). *El-Mekâsîdu'n-nahviyye fî Şerhi Şevâhidi şurûhi'l-Elfiyye* (1. bs,

1-4). Dâru's-Selâm.

el-Bağdâdî, A. b. Ö. (1418). *Hizânetu'l-edeb ve lubbu lubâbi Lisâni'l-Arab* (4. bs, 1-13). Mektebetu'l-Hancî.

el-Endelusî, A. b. M. b. A. (1404). *El-İkdu'l-ferîd*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

el-Himyerî, N. b. S. (1999). *Şemsu'l-'ulûm ve devâu kelâmi'l-Arabi mine'l-kulûm* (1. bs, 1-11). Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsır.

el-Müberrid, E.-A. M. b. Y. (1994). *El-Muktedab*.

el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, İ.-B. E. A. M. b. A. (t.y.). *El-Mustedrak 'ala's-sahîhayn* (1. bs, 1-4). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

er-Rafû', Âtif Tâlib Abdusselâm. (2023). İ'tirâdâtü'l-Müberrid 'alâ Sîbeveyhi'l-letî lem tüzker fî kitâbi'l-İntisâr libni Vellâd: Cem'an ve dirâse. *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-Arabiyye*, 69, 13-102.

es-Sîrâfî, el-H. b. A. b. el-Merzubân. (2008). *Şerhu kitâbi Sibeveyhi* (1. bs, 1-5). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

es-Semîn el-Halebî, Ş. A. b. Y. (t.y.). *Ed-Durru'l-masûn fî 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn* (1-11). Daru'l-Kalem.

eş-Şehrî, A. b. M. (1431). *eş-Şâhidu's-şî'rî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm: Ehemmiyetuhu ve eseruhu ve menâhucu'l-mufessirîne fî'l-istişhâdi bih* (1. bs). Mektebetu Dâri'l-Minhâc.

Fırıncı, D. (2016). İmâle Kurallarını İnşasında Müberrid'in Kullandığı Bazı Kavramlar. *On-dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40, 147-166. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=91312500&MakaleAdi2=m%C3%BCberred>

Geylani, M. (2022). İbn Vellâd'ın Hayatı, İlmî Kişiliği ve el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Müberrid Adlı Eseri. *Adıyaman Üniversitesi İslami Bilimler Fakültesi İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, 12, Article 12. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=185141250&MakaleAdi2=sibeveyh>

Gündüzöz, S. (2004). el-Kitâb'ın Kuramsal Temelleri: Sîbeveyhi'nin Kitabındaki Kodifikasyonun Çözümü. *On-dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, Article 17. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=15035625&MakaleAdi2=sibeveyh>

Hammûd, H. M. M. (2003). *En-Nahvu ve'n-nuhât el-medârisu ve'l-hasâis* (1. bs). Âletu'l-Kutub.

İbn Cinnî, E.-F. O. (1952). *El-Hasâis*. Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye.

İbn Hişâm, C. A. b. Y. (t.y.). *Evdehu'l-mesâlik ilâ Elfiyeti İbn Mâlik* (1-4). Dâru'l-Fikir.

İbn Vellâd, E.-A. A. b. M. (1996). *El-İntisâr li Sîbeveyhi 'ale'l-Müberrid* (1. bs). Müessesetü'r-Risâle.

İbnu'l-Enbârî, A. b. M. (1985). *Nuzhetu'l-elibbâ fî tabakâti'l-udebâ* (3. bs). Mektebetu'l-Menâr.

İbnu's-Serrâc, E. B. M. (t.y.). *El-Usûl fî'n-nahv* (1-3). Müessesetü'r-Risâle.

Kâhyaoglu, Y. (2003). Ebu'l-Abbâs el-Muberrid'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve "el-Kâmil" Adlı Eseri. *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, III(10), Article 10. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=17231250&MakaleAdi2=muberrid>

Keskin, M., & Erkmn, S. (2023). Teysîru'n-Nahv Bağlamında Klasik Dil Bilimi Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış: Müberred, Sa'leb ve Ebû Ali el-Fârisî Örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 54, 283-304.

Kızıklı, Z. (2006). Sibeveyhi'de "Tanık Gösterme" Metodu. *EKEV Akademi Dergisi*, X(29), Article 29. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=19501875&MakaleAdi2=sibeveyh>

Kocabıyık, H. İ. (2022a). Arap Dilinde İfadelerin Sanatlı Kullanımı: Fesâhat. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 31, 1115-1128.

Kocabıyık, H. İ. (2022b). Arap Nahiv İlminin Doğuşu. İçinde A. Yıldız (Ed.), *Arap Edebiyatının Gelişim Serüveni 1* (ss. 69-94). Palet Yayınları.

Kocabıyık, H. İ. (2022c). Arap Nahiv İlminin Gelişimi. İçinde A. Yıldız (Ed.), *Arap Edebiyatının Gelişim Serüveni 1* (ss. 95-128). Palet Yayınları.

Özel, A. (2020). İbn Vellâd. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. EK-1* (2. bs, ss. 604-605). TDV Yayınları.

Sibeveyhi, 'Amr b. Osman b. Kanber. (1988). *El-Kitâb* (3. bs, 1-4). Mektebetu'l-Hâncî.

Şahin, R., & Turğut, H. (2023). *Meş'Uller Ve Münâdânın Amili Konusunda Basra Ve Kûfe Nahiv Ekolleri Arasındaki Nahiv İhtilafları*. 6(2), 174-179. <https://doi.org/10.59372/turajas.1394687>

Şen, A. (2016). Müberred ve Sa'leb'in İlmî Rekabeti = Scientific competition Between Muberrid and Sa'leb. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IX(1), Article 1. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=100901250&MakaleAdi2=m%C3%BCberred>

Tantâvî, M. (1995). *Neş'etu'n-nahv ve târîhu eşheri'n-nuhât* (2. bs). Daru'l-Ma'ârif.

Türkmen, M. (2022). Sibeveyh'e Yöneltilen Bazı Eleştiriler. *Güncel İlahiyat Araştırmaları*, 129-152. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=197675625&MakaleAdi2=sibeveyh>

Ünal, M. (2020). *Türk-İslam Edebiyatı*. Lisans Yayınevi.

Ünal, M. (2023). *Uzun Firdevsi'den Mitolojik Hikayeler*. El-Ya Yayıncılık.

Versteegh, K. (2024). *Arapçanın Serüveni: Tarihi, Lehçeleri, Dilbilim Geleneği* (A. Benli, Çev.; 1. bs). Ketebe Yayınları.